

Komentar in karta: 2/34

SLA V466.01 'pograd v koči'

Vera Smole, Mojca Horvat

1. Gradivo

Za pomen 'preprosto ležišče iz desk', knj. *pógrad* (*ó*), je najpogostejše poimenovanje *pograd*. Manj pogosto poimenovanje je *oder* z redkejšima besedotvornima različicama *odrič* in *odrc*, nato še *žol-* in *žoljak* ter *brložnjak*, *postelja*, *špampet*, *blante* itd. z eno do dvema pojavitvama. V več kot polovici točk poimenovanja (ali takih ležišč) ni. Lekseme lahko glede na motivacijo poimenovanja razdelimo na naslednje skupine: 1. 'preprosto ležišče iz desk': *pograd*, *kastel*, *prična*, 2. 'ograjen ali vzvišen prostor, navadno iz desk': *oder*, *odrič*, *odrc*, *žol-*, *žoljak*, *kavaleta*, *kavaletin-*, *štokpet*, 3. 'kos pohištva, namenjen za ležanje, spanje': *postelja*, *postelja na štok*, *špampet*, *krevet*, *branda*, 4. 'zelo slabo ležišče ali prostor zanj': *brložnjak*, *kova*, *gnezdo*, 5. 'bivališče, v katerem se da prenočiti, spati': *utnič*, *senjak*, 6. 'ravna plošča': *tabelj*, *pod*, 7. 'kar visi, je dvignjeno': *svisla*, *obešenka*, morda bi lahko sem uvrstili tudi *gnezdo*.

Za T255 je navedeno opisno poimenovanje, za T256 in T263 je beseda *pograd* zapisana v oklepaju, kar verjetno pomeni, da je njena raba redka oziroma znana iz knjižnega jezika.

2. Morfološka analiza

pO//grad- < *po-gord-ɔ ← *po-gord-i-ti ← **po-* 'po' + ← *gord-i-ti
 'zagrajevati, delati ogrado' (*//* ≥ *n* v T073, T180, T305) (Ramovš 1924: 100);
O ≥ *u* v T158, T160, T188, T196, T216)

pograd v koči < **po-gord-ɔ vɔ kɔt-i* ← *po-gord-ɔ + **vɔ(n)* 'v' + *kɔt-a
 'koča')

pograd v bajti < **po-gord-ɔ vɔ bajt-i* ← *po-gord-ɔ + **vɔ(n)* 'v' +
 *(*bajt*)-*a* (← ben. it. *baita*, furl. *baita* 'koča, bajta')

postelja < *po-stel-a (< *po-stel-j-a) ← *po-stɛl-a-ti *po-stelɔ ← **po-* 'po' +
 *stɛl-a-ti *stelɔ (< *stel-jɔ) 'razprostitirati, postiljati, nastiljati'

postelja na štok < **po-stel-a na (štok)-ɔ* ← *po-stel-a + *na 'na' +
 *(*štok*)-*ɔ* (← nem. *Stock* 'palica, vratni okvir, klada, bruno, štor, parobek')

oder < *odr-ɔ 'oder'

odrič < *odr-it-ɔ

odrc < *odr-ɔc-ɔ

brložnjak < *bɔr-lož-ɔn-ak-ɔ ← *bɔr-log-ɔ ← *bɔr-l-o 'umazano ležišče'

senjak < *sɛn-ɔn-ak-ɔ ← *sɛno 'seno', prvotno 'trava'

- svisla** < *s_v-vis-l-a ← *s_v-vis-l-_v 'viseč, pravokoten, navpičen' ← **s_v(n)-* 'od zgoraj navzdol' + *vis-ě-ti 'viseti'
- gnezdo** < *gnězd-o 'počivališče, gnezdo'
- obešenka** < **ob-(v)ěš-e-n-_vk-a* (< **ob-věš-je-n-_vk-a*) ← **ob-(v)ěs-i-ti* 'obesiti' ← **ob-* 'ob, pri, okoli' + *věs-i-ti 'vesiti'
- pod** < *pod-_v 'tla'
- špampet** < *(*špampet*)-_v ← srvnem. *spambette*, *spanbette* 'postelja z žimnico na napetih trakovih' v bav. nem. izgovoru (-*b*- > -*p*-)
- prična** < *(*pričn*)-*a* ← nem. *Pritsche* 'pograd, ležišče na deskah', -*n*- je verjetno bav. nem. (prim. nem. *Kirche* : bav. nem. *Kirchen* '(ena) cerkev')
- tabelj** < *(*tabl*)-*b* ← srvnem. *tavel(e)* 'tabla, miza' (> nem. *Tafel* 'tabla, plošča')
- utnič** < *(*ut*)-*bn-_it-_v* ← stvnem. *hutt(e)a*, srvnem *hütte* 'koča, šotor' (> nem. *Hütte* 'koča, bajta')
- štokpet** < *(*štokpet*)-_v ← nem. *Stockbett* 'pograd' z bav. nem. izgovorom (-*b*- > -*p*-)
- kova** < *(*kov*)-*a* ← furl. *cove* 'postelja'
- branda** < *(*brand*)-*a* ← it. *branda*, furl. *brande* 'zložljiva železna postelja'
- kAValeTin-** < *(*kavalet*)-*in-* ← it. *cavalletto*, furl. *cavalet* 'slikarsko stojalo, podstavek, koza' (A ≥ o, V ≥ b, T ≥ c v T302)
- kavaleta** < *(*kavalet*)-*a* ← furl. *cavalete* 'stojalo, podstavek'
- kastel** < *(*kastel*)-*o* ← it. (*letto a*) *castello* 'pograd'
- krevet** < *(*krevet*)-_v ← hrv. *krevet* 'postelja' (← tur. *kerevet* 'oder, postelja')
- blante**, nejasno
- Žol-**, nejasno (Ž ≥ ž v T396)
- žoljak**, nejasno
- hoža**, nejasno

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *štokpet* v T025, *hoža* v T055, *svisla* v T074, *pod* v T148, *utnič* v T168, *kastel* v T229 in *obešenka* v T381.

Kot enkratnica z *odr-* je kartiran leksem *odrc* v T238.

Kot enkratnica s *kavalet-* je kartiran leksem *kavaleta* v T090.

Kot enkratna besedna zveza s *pograd* je kartiran leksem *pograd v bajti* v T310.

Kot enkratna besedna zveza s *postelja* je kartiran leksem *postelja na štok* v T407.

Kot tretji in nadaljnji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *pograd* v T191, *senjak* v T372, *žoljak* v T372, *tabelj* v T372, *gnezdo* v T415 in *špampet* v T415.

4. Uporabljena dodatna literatura

/

5. Primerjaj

SLA: V779(a).01 *postelja* (2/33); OLA: /; ALE: /; SDLA-SI: /; ALI: /; ASLEF: /; HJA: /; ÚMNYA: /

6. Etnološka osvetlitev

Pograd je iz desk in večinoma slamnjače pripravljeno ležišče, ki je povsem pri tleh ali za sedež dvignjeno od tal. Prve omembe pogradov so iz 19. stoletja, še nekaj let po drugi svetovni vojni so stali v hlevih, kjer so spali hlapci, zlasti pa v pastirskih stanovih in bivališčih gozdnih delavcev, drvarjev, oglarjev in nabiralcev mravljiničjih jajc (Pogorje). Konstrukcijsko razvitejši pogradi so nadstropni, razširjeni od začetka 20. stoletja, v različnih oblikah poznani tudi med drugo svetovno vojno (Bolnica Franja). Kot poseben oblikovalski model notranje opreme so se nadstropni pogradi uveljavili od petdesetih let 20. stoletja v otroških sobah, kot konstrukcijski pa zaradi izrabe prostora v počitniških hišah in domovih, v planinskih kočah (sobe s skupnimi ležišči), internatih, vojašnicah, zaporih, delavskih bivališčih in drugod.

Prim.: SEL 2004

7. Skica

